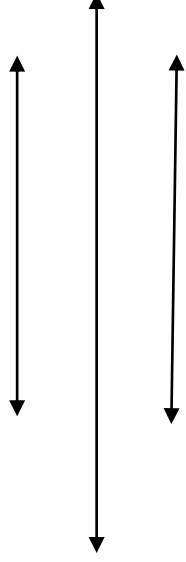

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण

रणनीति, २०७९

राजपत्रमा प्रकाशित मिति: २०७९।३।२४

डिलासैनी गाउँपालिका

डिलासैनी, बैतडी

१.पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरी विविधताबीचको एकता, सामाजिक सांस्कृतिक ऐक्यबद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्दै वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिकविभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ ।

नेपालको संविधानको धारा १८ ले पनि समानता र कानूनको समान संरक्षणको सुनिश्चितता गरेको छ ,जसमा मौलिक हकको रूपमा महिलकाको हक, दलितको हक बालबालिकाको हक, जेष्ठ नागरिकको हकलाई, समेत स्विकार गरेको छ भने धारा ४२ को सामाजिक न्यायको हक अन्तरगत आर्थिक सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडी परेका लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक नागरिकलाई सामानुपातिक समावेशीकरणको सिद्धान्तको आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिता हक सुनिश्चित गरेको छ ।

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढीकरण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, कार्यान्वयनमा छ । सोही ऐनको दफा २४ ले पालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका स्थानीय तहको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने कुरालाई कानूनी दायित्वको रूपमा व्यवस्था गरेको र सोही दफाको उपदफा २० मा योजना बनाउँदा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने उल्लेख गरेको छ ।

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७६ ले विभेद रहित, समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको स्थापनाका लागि सबै वर्ग, जातजाति, लिंग तथा क्षेत्रको समान सहभागिता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा सहभागिताको भूमिका सहित सामाजिक समावेशीकरण मार्फत सबैले आत्मसम्मान बोध हुने वातावरण निर्माण गर्न सबै तह, क्षेत्र तथा संरचनाहरूमा मूलप्रवाहीकरणको माध्यमबाट समावेशी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने उद्देश्य लिएको छ । साथै उक्त नीतिले स्थानीय तहसम्म सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन सम्बन्धी समितिको व्यवस्था समेत गरेको छ ।

यस सन्दर्भमा डिलासैनी गाउँपालिकाले आफ्ना नीति, कार्यक्रम, संरचना र काम कारवाहीलाई लैङ्गिकमैत्री तथा समावेशी गाउँपालिका बनाउने परिकल्पना अनुरूप समुदायमा पछाडी पारिएका वा परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, स्थानीय अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, एकल महिला र हिंसा पीडितहरूलाई गाउँपालिकाबाट गठन तथा सञ्चालन हुने समिति संरचनामा समान सहभागिता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा सहभागिताको भूमिका सहित लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण मार्फत सबैले आत्मसम्मान बोध गर्ने वातावरण निर्माण गर्न र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण पद्धतिलाई संस्थागत गर्न आवश्यक देखिएकोले "डिलासैनी गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण नीति, २०७९" तर्जुमा गरिएको छ ।

२. गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले संघिय राज्यको निर्माणका साथै तीन तहको राज्य प्रणालीको व्यवस्था गरे अनुरूप बैतडी जिल्लामा रहेका १० स्थानीय तहहरू मध्ये डिलासैनी गाउँपालिका पनि एक हो । डिलासैनी गाउँपालिका ऐतिहासिक राजनितिक, प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका बैतडी जिल्लाको सदरमुकाम खलंगा देखि ८६ किलोमिटर टाढा रहेको छ । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा बझाङ्ग जिल्लाको बुङ्गल नगरपालिका, पश्चिममा शैल्यशिखर नगरपालिका, उत्तरमा मार्मा गाउँपालिका दक्षिणमा दोगदाकेदार गाउँपालिका र पुर्चौडी नगरपालिका बैतडी जिल्ला संग सिमाना जोडिएको छ । प्रशासनिक हिसावले जम्मा १० वटा वडामा विभाजित यस गाउँपालिकाको केन्द्र डिलासैनीमा रहेको छ ।

समुन्द्र सतहबाट लगभग १३५० मिटर देखि २९०० मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित यो गाउँपालिका १२५.२८ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रमा फैलिएको छ भने साविकका ५ गाउँ विकास समिति कोटपेटरा, रुद्रेश्वर, गोकुलेश्वर, डिलासैनी र मठैराज रहेका छन । हिन्दु धर्मावलम्बीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा ब्राहमण, क्षेत्री, दलित, समुदायको बसोवास रहेको छ । अधिकांस सबै वर्गका मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि व्यापार रहेको छ ।

डिलासैनी गाउँपालिका भित्र ४९२५ घरपरिवार, पुरुष ११३४७, महिला ११८८६ जम्मा जनसंख्या २३२३३ रहेको छ । डिलासैनी गाउँपालिकाका अधिकतम मानिसहरूको आम्रदानिको स्रोत कृषि र व्यापार नै रहेको छ । उत्पादनको दृष्टिले गाउँपालिका भित्र धान, मकै, गहुँ, आलु, कोदो, मकै, भटमास, उखु गाउँपालिकाका प्रमुख वालीनालीका रुपमा रहेका छन् भने फलफुलहरूमा आँप, पुलुम, केरा, सुन्तला, मौसमी, आरु आरुबखडा आदी रहेका छन् ।

त्यसै गरी धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूमा डिलासैनी, कफलाशैनी, वेतालेश्वर मन्दिर, गन्ना समैजी मन्दिर, दुर्गा भवनी मन्दिर, मठैराज, सिद्धपाव, कोट गुफा, कण्किदार लटवाव मुख्य रहेका छन । ऐतिहासिक, धार्मिक, भौगोलिक क्षेत्रको नामबाट नै गाउँपालिकाको नामाकरण भएको हो ।

हिन्दु धर्मावलम्बीको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा ब्राहमण, क्षेत्री, दलित समुदायको बसोवास रहेको छ । अधिकांस सबै वर्गका मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि नै रहेको छ ।

३. विगतका व्यवस्था प्रयास र वर्तमान स्थिति:-

यस डिलासैनी गाउँपालिकाले विगत ५ वर्षदेखि लै.स.सा.स.को दृष्टिकोणबाट पालिकाले प्राप्त गरेका विभिन्न खाले अनुदानहरू कार्यान्वयन गर्दा लक्षित वर्गहरूलाई प्राथमिकतामा राखेर कार्यहरू गर्दै आएको छ । त्यसका साथ साथै गाउँपालिका अन्तरगत रहेका विभिन्न विषयगत शाखाबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरूमा गरिव विपन्न तथा लक्षित समुदायको पहुँच हुने गरि संचालन हुने गरेको छ । त्यसमा डिलासैनी गाउँपालिका अन्तरगत रहेको महिला तथा बालबालिका शाखा लगायत विभिन्न विषयगत शाखाहरूले संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त शर्त अनुदानहरू तोकिएकै शर्तमा रहि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

४.संक्षिप्त नाम र परिभाषा :

४.१. संक्षिप्त नाम : यस रणनीतिको नाम लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूल प्रवाहिकरण रणनीति २०७९ रहनेछ । यो रणनीति स्थानीय सरकारले स्विकृत गरेको मिति देखि लागु हुनेछ ।

४.२. परिभाषा : बिषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस रणनीतिमा

क) रणनीति भन्नाले : "डिलासैनी गाउँपालिकाको लै.स.सा.स. मूलप्रकाहिकरण रणनीति २०७९" लाई सम्झनु पर्दछ ।

ख) गा.पा.भन्नाले :डिलासैनी गाउँपालिका सम्झनु पर्दछ ।

ग) लै.स.सा.स. भन्नाले: लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्झनु पर्दछ ।

घ) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण भन्नाले महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक र विभिन्न सामाजिक समूहहरू बिचको असमान सक्ति सम्बन्धलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिँचान भएका ब्यक्तिहरूका लागि समान अधिकार, अवसर एवं सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि गरिने प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ङ) लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण भन्नाले गाउँपालिकाको विद्यमान संरचनाहरू र सबै विषयगत क्षेत्रका कानुन, नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमाका हरेक चरणमा लैङ्गिक समानतालाई आन्तरिकीकरण गर्ने स्थिति नै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई जनाउछ ।

च) लैङ्गिक समानता भन्नाले समाज तथा राज्यको सबै अंग र तह र क्षेत्रमा महिला, पुरुष वा लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक बीच समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्था वा वातावरणलाई जनाउछ ।

छ) लैङ्गिक समता भन्नाले अवसर र न्यायबाट वञ्चित महिला, पुरुष वा यौनिक तथा अल्पसंख्यक ब्यक्तिलाई समानतामा पुगाउन अवलम्बन गरिने सकारात्मक बिभेद वा विशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ज) सामाजिक समावेशीकरण भन्नाले समाजमा पछाडी पारिएका लिङ्ग, वर्ग, जातजाती, समुदाय लगायत वञ्चित वर्ग समुदायलाई विकासका अवसरमा प्रत्यक्ष सहभागी गराई सार्वजनिक सेवा, स्रोत, सुविधामा पहुँच बृद्धि गर्नुलाई सम्झनु पर्दछ ।

झ) सामाजिक वञ्चितिकरण भन्नाले लैंगिकता, जात, जाती, धर्म, क्षेत्र, अपाङ्गता आदीको आधारमा व्यक्ति, वर्ग वा समुदायलाई सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक र राजनीतिक क्षेत्रमा पाखा वा किनारा लगाई आफ्नो क्षमताअनुसार सहभागी हुने अवसर र त्यस्तो अवसरबाट प्राप्त हुन सक्ने लाभ र प्रतिफलबाट वञ्चित गराइनु हो ।

ञ) वञ्चित समूह भन्नाले लामो समय देखि आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक कारणले पछाडी पारिएका महिला, दलित, जनाजाती, जेष्ठ नागरीक, अति विपन्न, दुर्गम बस्तीमा बसोबास गर्ने ब्यक्ति वा समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

ट) लैङ्गिक संवेदनशील सेवा प्रवाह प्रक्रिया र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरूमा महिला पुरुष र तेस्रो लिङ्गहरूका विशेष आवश्यकता र प्राकृतिक अवस्था अनुसार उनीहरूको सन्तुलित विकास, सार्वजनिक लाभ प्राप्तिको सुनिश्चितता र अधिकार प्राप्ति प्रति गम्भीर हुनुलाई सम्झनु पर्दछ ।

ठ) लैङ्गिकता भन्नाले कुनै पनि मानिस लिंगको आधारमा महिला वा पुरुष वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक भएकै कारण समाजद्वारा उनीहरूलाई दिइने विभेदपूर्ण कामको भूमिका, उनीहरू प्रति गर्ने विभेदपूर्ण सामाजिक व्यवहार र उनीहरूलाई हेर्न असमान दृष्टिकोण लाई जनाउछ ।

ड) लैङ्गिकमैत्री समाज वा राज्यको हरेक संरचना र नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका सबै चरणहरूमा महिला, पुरुष वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका विशेष आवश्यकताहरू सम्बोधनका लागि गरिने प्राथमिक पूर्ण व्यवहारलाई सम्झनु पर्दछ ।

ढ) खण्डित तथ्यांक भन्नाले सबै जाताजती, लिंग, वर्ग, क्षेत्रकामहिला, पुरुष तथा यौनिक एवं लैङ्गिक अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत समुदाय, शारिरिक अवस्था आदि समूहहरूको तहगत तथ्यांकलाई सम्झनु पर्दछ ।

ण) CRC भन्नाले बालअधिकार महासन्धी (child Right Convention) सन् १९८९ लाई जनाउछ ।

त) लैङ्गिक प्रभाव विश्लेषण भन्नाले स्थानीय नीति, योजना तथा कार्यक्रमबाट सबै वर्ग, जाताजती, क्षेत्रका महिला, पुरुषले प्राप्त गरेको लाभ वा अवस्थाको लेखाजोखालाई सम्झनु पर्दछ ।

थ) सिमान्तकृत समुदाय भन्नाले आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र भौगोलिक विकटताको कारण पछाडी पारिएका तथा सार्वजनिक सेवा, सुबिधाको अवसरबाट बञ्चित र विभेदमा परेका साथै संघिय कानूनबमोजिम मानव विकासको स्तरभन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

द) लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट भन्नाले लैङ्गिक समानताका लागि बजेटको सुनिश्चितता लाई सम्झनु पर्दछ ।

५.डिलासैनी गाउँपालिकाको राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाबिश्लेषण :-

डिलासैनी गाउँपालिकाको विद्यमान राजनैतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था बिश्लेषण गरिएको छ । बिश्लेषणले आगामी दिनमा लै.स.सा.स.को क्षेत्रमा के कस्तो आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक योजना तथा नीति कार्यक्रमका विषयहरू उठान गर्न सहयोग गर्नेछ ।

५.१. राजनैतिक अवस्था

डिलासैनी गाउँपालिकाको राजनैतिक अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दा आम नागरीकहरू राजनैतिक रूपमा सचेत भए पनि स्थानीय सरकार लगायत तीनै तहको संरचना र राज्यका हरेक निकायको नेतृत्वतहमा महिला, दलित लगायत पछाडी परेको समुदायको सहभागिता अपेक्षाकृत वृद्धि हुन सकेको पाइदैन । महिला लगायत लक्षित समूहलाई राजनीतिमा सहभागिता वृद्धिका लागि परिवार तथा समाजबाट सहज वातावरण सृजना गर्न आवश्यक देखिन्छ । महिला, दलित लगायत बञ्चित समुदायलाई राजनैतिक चेतनास्तर बढाउन स्थानीय राजनैतिक दल लगायत जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन हुन जरुरी छ । कानूनले अनिवार्य गरेकोमा बाहेक अन्य गाउँपालिकाबाट क्षेत्रमा महिला लगायत पछाडी परेका वा पारिएका वर्गको सहभागिता सन्तोषजनक रहेको छ । यस

नगर कार्यपालिकामा प्रतिनिधित्वको अवस्था हेर्ने हो भने महिला सहभागिता करीब ३९ प्रतिशत, दलित २१ प्रतिशत छ । गाउँपालिका अध्यक्ष लगायत वडा अध्यक्षमा महिला सहभागिता सुन्य रहेको छ । राज्यका हरेक निकायमा ३३% प्रतिशत महिला र समावेशी सहभागिताको कानुनी प्रावधानले समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरेपनि अर्थपूर्ण सहभागिताका लागि राजनैतिक दल लगायत स्थानीय सरकारबाट विशेष गरी लक्षित वर्ग समुदायको क्षमता विकास र आर्थिक शसक्तिकरणको क्षेत्रमा योजना तथा कार्यक्रम विस्तार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

त्यसै गरी सबै राजनैतिक दलहरूको नगर कमिटीमा महिला सहभागिता ३३% प्रतिशत र सामाजिक रूपले समावेशी सहभागिता अनिवार्य गरिए पनि निर्णायक भूमिकामा पुर्याउन सकेको पाइदैन । लैंगिक तथा सामाजिक हिसाबले समान अस्तित्वलाई सहज रूपमा स्विकार नगरे सम्म शक्ति सम्बन्धमा महिला लगायत बञ्चित तथा पछाडी परेका वर्ग समुदायहरू समान हैसियतमा आउन नसक्ने यथार्थता हाम्रा सामु विद्यमान छ । महिला लगायत लक्षित समूहको राजनैतिक भूमिकामा पहुँच वृद्धि गरी निर्णायकर्ता हामी क्रियाशिल हुनका लागि सबै लक्षित समूहमा राजनैतिक चेतनास्तरको र सो सम्बन्धी क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ।

५.२. सामाजिक अवस्था विश्लेषण :

सामाजिक हिसाबले डिलासैनी गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाती, वर्ग, लिंग, धर्म मान्ने समुदायको बसोवास रहेको छ । जातजाती तथा धर्मका आधारमा भाषा, भेषभुषा, रहन सहन र संस्कृति फरक फरक रहेको छ । समाजमा विद्यमान पित्रसत्तात्मक सोच र ब्यबहारबाट यस डिलासैनी गाउँपालिका पनि अछुत रहन सकेको छैन । धामीझाक्री प्रथा, बालबिवाह, जातिय विभेद, घरेलु हिंसा र लैंगिक हिंसा जस्ता सामाजिक कुप्रथा र गलत सामाजिक अभ्यासहरू अझै कायमै रहेको छ । पुरुषलाई महत्व दिने परिवार तथा समाजले महिलाको समान अस्तित्वलाई स्विकार गर्न नसकेका कारण निर्णायक भूमिकामा महिला सहभागिता र अवरमा तथा सुचनामा पहुँच न्यून छ । पुरुषलाई महत्व दिने समाजमा लैंगिक रूपले समान अवसर र समान पहुँच हुन सकिरहेको छैन । कानुनी रूपमा प्रदान गरिएको प्रजनन तथा सुरक्षित मातृत्वको अधिकार समेत महिलाहरूले निर्बाध रूपमा उपयोग गर्न सकिरहेको पाइदैन ।

५.३. आर्थिक अवस्था :

यस गाउँपालिकाको आर्थिक स्रोतको रूपमा मुख्य पेशा कृषि व्यवसाय मानिए पनि केही मात्रामा व्यापार व्यवसाय, सरकारी सेवा, बैदेशिक रोजगारी, छिमेकी मुलुक भारतमा रोजगारीको लागि जाने र ज्याला मजदुरी समेत रहेको पाइन्छ । रोजगारी तथा व्यवसायमा महिलाको एकिन तथ्यांक नभएपनि कम मात्रमा संलग्नता रहेको र समानकामको समानज्याला सुनिश्चित हुन नसक्दा अर्थतन्त्रमा महिलाको पहुँच न्यून रहेको पाइन्छ । पारिवारिक स्रोत तथा भूमिकामा महिलाको पहुँच न्यून छ ।

६. लै.स.सा.स. सम्बन्धमा देखिएको प्रमुख सवाल तथा मुद्दाहरू :-

६.१ लै.स.सा.स. सम्बन्धमा देखिएको प्रमुख सवाल तथा मुद्दाहरू नक्सकंन

- जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव
- बालबिवाह
- लगुपदार्थ दुर्व्यशनी
- गरिबी, बेरोजगारी
- जनचेतनाको कमी
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा प्राविधिक शिक्षाको कमी
- लैङ्गिक तथा घरेलु हिंसा
- योजना तर्जुमा लगायत नीति नियम निर्माण तहमा सरोकारवालाको सार्थक सहभागिता नहुनु

६.२ डिलासैनी गाउँपालिकास्तरका लै.स.सा.स.का सवाल एवं मुद्दाहरूको प्राथमिकिकरण

- गरिबी, बेरोजगारी
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा प्राविधिक शिक्षाको कमी
- जनचेतनाको अभाव
- योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्माण लगायत नीति नियम निर्माण तहमा सरोकारवालाको सार्थक सहभागिता नहुनु
- लैङ्गिक हिंसा र घरेलु हिंसा
- लगुपदार्थ दुर्व्यशनी
- बालबिवाह
- जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव

७. लै.स.सा.स. कार्यान्वयनका लागि डिलासैनी गाउँपालिकाका सरोकारवालाहरू

द.लै.स.सा.स. सम्बन्धमा देखिएको प्रमुख समस्या,चुनौती अवसर (SWOT Analysis)

डिलासैनी गाउँपालिकाले लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण क्षेत्रमा सकारात्मक अभ्यासहरू तथा कमजोर पक्षहरू, अवसरहरू र चुनौतीहरू पहिँचान तथा बिश्लेषण गरी सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूलाई रणनीतिक कार्ययोजनामा समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी लै.स.सा.स. क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्न सक्ने अवसरहरूलाई स्थानीयकरण गर्दै चुनौतीहरूको सामना गर्न यस रणनीतिक योजनाले निर्देशित गरेको छ ।

सवल पक्ष	सुधार गर्नु पर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> महिला तथा बालबालिका शाखा व्यवस्थित न्यायिक समितिको ब्यवस्था वडा मेलमिलाप समिति वडा मेलमिलाप कर्ता को ब्यवस्था रूपमा सञ्चालनमा रहेको लै.स.सा.स. सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुखको व्यवस्था लक्षित वर्गहरूको लागि बजेट विनियोजन (महिला, दलित, अपागंता भएका व्यक्ति र बालबालिका) वार्षिक नीति कार्यक्रममा लै.स.सा.स सम्बन्धी छुट्टै शिर्षकमा बजेट तथा क्रियाकलापहरू विभिन्न विषयगत समितिहरू गठन नीती तथा कार्यविधि (अपागंता तथा जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण कार्यविधि) लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष संचालन लै.स.सा.स संग काम गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूको सहयोग । लैंगिक हिंसा निवारण कोष स्थापना गर्नका लागि संघीय सरकारको सहयोग 	<ul style="list-style-type: none"> स्काउट, रेडक्रस जस्ता स्वयंसेवी समूहहरू गठन आमा समूह, बालकलव, युवाकलव, टोल विकास समिति जस्ता कार्यविधि निर्माण गरि व्यवस्थापन गर्ने । महिला विकास समूह, समिति, सञ्चालनहरू गठन गर्ने । सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता ल्याउन कानुन कार्यान्वयन विशेष जोड गर्नु पर्ने । लक्षित वर्गको लागि प्रयास बजेट विनियोजन गरिनु पर्ने लै.स.सा.स. सम्बन्धि मुद्दालाई प्राथमिकतामा राखे लक्षित वर्गमा विनियोजित बजेट उत्पादन मुलक बनाइनु पर्ने योजना तर्जुमा प्रक्रियाको लागि लक्षितवर्गको अर्थपुर्ण सहभागिता गराउनु पर्ने नीति अनुरूप बजेट तथा कार्यक्रमको तालमेल मिलाउनु पर्ने । कार्यपालिकाले प्राथमिकता गरे अनुरूप कार्यक्रम संचालन गरिनु पर्ने । लै.स.सा.स संग सम्बन्धित भौतिक संरचना निर्माण गरिनु पर्ने (स्तनपान कक्ष, बाल स्याहार केन्द्र अपागंता मैत्री शौचालय सडक तथा संरचना) भौतिक पुर्वाधार संगै सामाजिक विकासमा जोड दिइनु पर्ने सामाजिक विकास समितिको सक्रियता वढाउनु पर्ने ।
अवसर	चुनौती तथा बाधा
<ul style="list-style-type: none"> नेपालको संविधान, २०७२ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ न्यायिक समिति सञ्चालन कार्यविधि, २०७४ अपांग परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, २०७६ मर्यादित महिनावारी सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७ लैंगिक हिंसा निवारण कोष संचालन 	<ul style="list-style-type: none"> संगठनात्क संरचना अनुसार कर्मचारी व्यवस्थापन गर्नु । समाजमा रहेका हानिकारक व्यवहार तथा मूल्यमान्यताहरू सुधार तथा परिवर्तन गर्नु उपलब्ध श्रोतसाधन तथा लाभको वितरणमा वास्तविक लक्षित वर्गको पहिचान तथा पहुच सुनिश्चित गर्नु

<p>कार्यविधि, २०७८</p> <ul style="list-style-type: none"> डिलासैनी गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम २०७९।०८० अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता, घोषणापत्र तथा प्रतिबद्धताहरू आवश्यकताका आधारमा निति, नियम, कानून, । कार्यविधि, रणनीति बनाउन सक्ने सम्बैधानिक व्यवस्था विभिन्न संघ संस्थाहरूले लक्षित वर्गका लागि सहयोग पुग्ने कार्यक्रम संचालनमा ल्याउनु । 	<ul style="list-style-type: none"> नीतिगत विकासका कामहरू लाभान्वित वर्गको प्राथमिकतामा नपर्नु गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका समिति तथा संरचना हरुलाई लै.स.सा .स. मैत्री बनाउनु नव निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूलाई नीति ऐन सम्बन्धी ज्ञानका कमीका कारण नीति कार्यान्वयनमा कठिनाइ । पालिकाको आन्तरिक श्रोत कम हुनुका कारण संघ र प्रदेश सरकारमा आश्रित हुनु ।
--	---

९. गाउँपालिकाको लै.स.सा.स. नीति तर्जुमाको आवश्यकता तथा महत्व

गाउँपालिका अन्तर्गतका लक्षित वर्ग तथा समुदाय (महिला, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जनजाती, स्थानीय अल्पसंख्यक) तथा, पछाडी पारेका वा बहिष्करणमा परेका समुदायका व्यक्तिहरूको स्थानीयतहको सेवा प्रवाह नीति तथा कार्यक्रमहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउने ।

- गाउँपालिकामा लै.स.सा.स. सम्बन्धी शासन व्यवस्थाको प्रवर्द्धन गर्न ।
- गाउँपालिकामा योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई लै.स.सा.स.मैत्री बनाउन ।
- गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटलाई लैङ्गिक उत्तर दायी बनाउन ।
- गाउँपालिकाको नीति कानून र संरचनामा लै.स.सा.स.लाई मुलप्रवाहीकरण गर्न ।
- गाउँपालिका अन्तर्गत सन्चालन हुने नीति, योजना तथा कार्यक्रमलाई मार्ग दर्शन गर्न
- सरोकारवालाहरू बिच बुझाईमा एकरूपता कायम गर्न र लै.स.सा.स. सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग पुरयाउन ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिबद्धता, संघिय र प्रदेश सरकारका लैससास सम्बन्धमा गरिएका प्रतिबद्धता अनुरूपको दायित्व पुरा गर्न ।
- लक्षित वर्गमा सामाजिक न्याय कायम गर्दै न्यायोचित वितरणको व्यवस्था गर्न ।
- गुनासो सुनुवाईको उचित व्यवस्था गर्न ।
- नेपाल सरकारले गरेको दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न ।

१०. लै.स.सा.स. मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको दिर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, मुख्य मान्यता

१०.१. लै.स.सा.स. मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको परिकल्पना:

समतामूलक, समावेशी तथा समृद्ध गाउँपालिका ।

१०.२. लक्ष्य:

समाजमा विद्यमान विभेद र असमानतामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याइ पाँच वर्ष भित्र बञ्चितकरणमा परेका सबै वर्ग, क्षेत्र, जाती, लिङ्ग र समुदायलाई नीति निर्माण, शासन प्रक्रिया, सेवा प्रवाह र दिगो विकासको मुलप्रवाहमा समाहित गर्ने ।

११. रणनीतिका उद्देश्यहरू:

११.१. समाजमा बञ्चितकरणमा परेका वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग, जातजाती र समुदायको पहिचान भई विकासको मूलप्रवाहमा पहुँच सुनिश्चित हुनेछ ।

११.२. बालविवाह लागायत बालबालिका माथि हुने सबै प्रकारका विभेद र शोषणको अन्त्य भएको हुनेछ ।

११.३. लैंगिकविभेद, लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, सामाजिक असमानता तथा जातीय छुवाछुत लगायतका गलत सामाजिक अभ्यास र कुरीति अन्त्य भएको हुनेछ ।

११.४. स्वयंसेवी संस्थाहरूको समन्वय र सहकार्यमा लागुपदार्थ दुर्व्यशनी, धुम्रपान, मध्यपान लगायतका समस्याहरूको न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।

११.५. अतिविपन्न तथा पछाडी परेका र बेरोजगार वर्गको आर्थिक सशक्तिकरण भएको हुनेछ ।

११.६. लै.स.सा.स.मैत्री कार्य प्रणाली र लैङ्गिक उत्तरदायि बजेट कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१२. लै.स.सा.स. मूलप्रवाहिकरण रणनीतिको मुल्यमान्यता :

डिलासैनी गाउँपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा निम्न मुल्यमान्यताहरूलाई आत्मसात गरिनेछ ।

१२.१. समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका विभेद तथा लैंगिक हिंसा बिरुद्ध सुन्य सहनशिलता अबलम्बन ।

१२.२. न्यायमा पहुँच सुनिश्चितता र न्यायोचित बितरण प्रणाली ब्यवस्थापन ।

१२.३. सकारात्मक सोचको विकास र लै.स.सा.स.मैत्री ब्यवहार अबलम्बन ।

१२.४. समावेशी तथा अर्थपूर्ण सहभागिता ।

१२.५. पिडित तथा प्रभावित र असाह्यहरूको संरक्षण प्रणाली ब्यवस्थापन ।

१२.६. साझेदारी र सहकार्य ।

१३. गाउँपालिकाको लै.स.सा.स. रणनीतिमा ब्यवस्था गरिएको प्रमुख नीति रणनीति तथा कार्यनीति:

बिषय क्षेत्र	उद्देश्य	नीति	रणनीति	कार्यनीति
नीति, कानून, योजना	<ul style="list-style-type: none"> पालिकामा निर्माण हुने नीति, कानून तथा योजनाहरू लै.स.सा.स.उत्तरदा 	<ul style="list-style-type: none"> लै.स.सा.स.लाई संस्थागत गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान नीतिहरूको पुनरावलोकन आवश्यकता अनुसार थप नीति निर्माण र संशोधन 	<ul style="list-style-type: none"> बजेटको व्यवस्थापन समावेशी कार्यदल गठन परिचालन नीति पुनरावलोकन गोष्ठी आयोजना गर्ने

	यी बनाउनु ।			नीतिको मस्यौदा तयार गरी कार्यपालिकामा पेश र अनुमोदन गर्ने ।
संस्थागत व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> पालिकाका हरेक भौतिक संरचनाहरू लै.स.सा.स. मैत्री बनाउनु । 	<ul style="list-style-type: none"> लै.स.सा.स. मैत्री भौतिक संरचना निर्माण हुने संगठनात्मक संरचनाहरू लै.स.सा.स.मैत्री हुने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान संरचनाहरूको पुनरावलोकन आवश्यकता अनुसार थप संरचना निर्माण लै.स.सा.स.मैत्री संरचना निर्माण सम्बन्धी आचार संहिता 	<ul style="list-style-type: none"> भौतिक परीक्षण गर्ने आवश्यकताका आधारमा निश्चित मापदण्ड पुरा गरी संरचना निर्माण गर्ने अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिलाई लै.स.सा.स. र भवन निर्माण संहिता सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने ।
मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	<ul style="list-style-type: none"> लै.स.सा.स. सम्बन्धी पालिकास्तरीय र समुदाय स्तरीय क्षमता विकासको योजना निर्माण गर्नु 	<ul style="list-style-type: none"> पालिकामा क्षमतावान दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन तथा परिचालन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान समिति तथा शाखाहरू लाई लै.स.सा.स.को दृष्टीकोणबाट पुनरावलोकन आवश्यकता अनुसार समिति तथा शाखाहरू गठन पालिकामा मानव संसाधन विकास तथा परिचालन समिति गठन 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान समिति तथा शाखाहरूलाई लै.स.सा.स. सम्बन्धी लेखाजोखा गर्ने । लै.स.सा.स. सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने । विभिन्न उपभोक्ता समितिहरूलाई समावेशी बनाउने र उनीहरूको क्षमता विकास गर्ने । पालिका कर्मचारिहरूलाई आवश्यकता र क्षमता बमोजिम कार्य विभाजन तथा थप तालिमको व्यवस्था गर्ने
सेवा प्रवाह	<ul style="list-style-type: none"> लक्षित वर्गको पहिचान गरी मागमा आधारित नीति तथा कार्यक्रम संचालनमा ल्याउने 	<ul style="list-style-type: none"> पालिका भित्र वा समुदाय स्तरमा विभेद रहित लै.स.सा.स. सेवा प्रवाह गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> लै स सा स मैत्री भौतिक संरचना निर्माण हुने संगठनात्मक संरचनाहरू लै.स.सा.स.मैत्री हुने । वास्तविक लक्षित वर्गको पहिचानमा आधारित सेवा तथा सुबिधाको प्रवाह 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान संरचनाहरूको पुनरावलोकन आवश्यकता अनुसार थप लै स सा स मैत्री संरचना निर्माण लै.स.सा.स.मैत्री संरचना निर्माण सम्बन्धी आचार संहिता पालिका अन्तर्गत रहेका लक्षित वर्गको खंडीकृत तथ्यांक संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने
सुशासन तथा उत्तरदायित्व	<ul style="list-style-type: none"> लक्षित वर्गमैत्री कार्यप्रणाली र सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने 	<ul style="list-style-type: none"> समिति तथा विषयगत शाखाहरूको सेवा प्रवाहलाई लै.स.सा.स.मैत्री बनाउने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान समिति तथा विषयगत शाखाहरू लाई लै.स.सा.स.को सुक्ष्म दृष्टिबाट पुनरावलोकन आवश्यकता अनुसार समिति उपसमिति तथा शाखाहरू गठन सुशासन मैत्रीमैत्री कर्मचारीतंत्र 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान समिति तथा विषयगत शाखाहरूको लै.स.सा.स. सम्बन्धी लेखाजोखा गर्ने लै.स.सा.स. सम्बन्धी विषयगत शाखाहरूका कर्मचारीहरूलाई क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने । विभिन्न उपभोक्ता वा अन्य समितिहरूलाई समावेशीका साथै

				निर्णायक भूमिका दिई क्षमता विकास गर्ने <ul style="list-style-type: none"> • कर्मचारिहरूलाई सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालीम • कार्यसम्पादनका आधारमा प्रोत्साहन
सहकार्य र समन्वय	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय सरकारले निर्माण गर्ने नीति तथा कानूनहरू एक अर्कामा नवाझिने गरी निर्माण गरिने । 	<ul style="list-style-type: none"> • लै.स.सा.स. नीतिमा राखिएका बुदाहरू सम्बोधन हुने 	<ul style="list-style-type: none"> • लै.स.सा.स. नीति कार्यान्वयन गर्दा संघ र प्रदेशका कानूनहरूको स्थानीयकरण गरि कार्यान्वयन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> • लै.स.सा.स. विकासका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरू बीच कार्यगत संयन्त्र निर्माण गर्ने • लै.स.सा.स. कार्यान्वयनका लागि जनप्रतिनिधि तथा सरोकारवाला कर्मचारीलाई अनुशिक्षण कार्यक्रम आयोजना
अनुगमन र मूल्याङ्कन	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय तहबाट संचालित कार्यक्रम तथा परियोजनाबाट सबै लक्षित वर्ग तथा समुदायले लाभ लिन सहज बनाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> • लक्षित वर्गका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय तहबाट संचालित कार्यक्रम तथा परियोजनाबाट सबै लक्षित वर्गको प्रत्यक्ष लाभ लिन व्यवस्था मिलाउने । • पालिकाबाट संचालित योजनाहरूको अनुगमन गर्न समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी अनुगमन समिति गठन गर्ने । • पालिकाबाट संचालित योजना तथा कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्न महिला तथा बालबालिका शाखाको प्रमुखको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुने गरी हुने गरी अनुगमन समिति गठन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> • लक्षित वर्ग उन्मुख कार्यक्रमहरू उनीहरूको सहभागितामा निर्माण गर्ने । • लै.स.सा.स. मैत्री क्रियाकलापहरू संचालनका क्रममा सरोकारवालाहरूको अवस्यक सुझाव सल्लाहहरू लिन

१४. नीति कार्यान्वयनमा आउने सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण

क्र.सं.	सम्भावित जोखिम	जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू
१	प्रयास बजेट विनियोजन नहुनु	बाह्य श्रोतको खोजी गरी जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्ने
२	लै.स.सा.स. समितिको कानुनी वैधानिकता	कार्यपालिका वाट निर्णय गरी लै.स.सा.स. समितिलाई वैधानिकता दिने ।
३	लै.स.सा.स. सिमान्तकृत वर्गको खण्डित तथ्याङ्कको अभिलेखिकरण तथा अद्यावधिक हुन नसक्नु	योजना तर्जुमा तथा अनुगमन पद्धतिलाई तथ्याङ्कमा आधारित बनाउने र पालिकाको पाश्चिमा सम्बन्धित तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने
४	लै.स.सा.स.को विषय बारेमा समान बुझाईको अभाव हुनु ।	निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूलाई लै.स.सा.स. नीतिको बारेमा अभिमुखीकरण गरी नीति कार्यान्वयन गर्ने ।

१५.अपेक्षित उपलब्धी:-

- लक्षित वर्गलाई गाउँपालिकाको हरेक नीति तथा कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता रहेको हुनेछ ।
- पालिकाको अभिमुखिकरण भएको हुनेछ ।
- स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना, शासन व्यवस्था एवं प्रक्रिया र कार्यक्रमहरूमा महिला तथा पछाडि परेका वर्ग समुदायहरूको सक्रिय तथा अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि भई लैङ्गिक तथा सामाजिक अन्तर, विभेद र बहिष्करणको अन्त्य भएको हुनेछ ।

अनुसूची १ लै.स.सा.स. मूलप्रवाहिकरण रणनीति कार्यान्वयन कार्ययोजना

लैससास नीति कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजना कार्यनीति कृयाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय तथा सरोकारवालाहरू	आर्थिक श्रोतको परिचालन	समय सिमा
गर्भवती प्रसुति र सुत्केरी अवस्थामा प्रेसणमा सहयोग र समन्वय गर्ने	स्वास्थ्य शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको अपनो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
प्रतिभाशाली बालबालिकाहरूको प्रतिभा पहिचान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	शिक्षा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको अपनो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
धामीझाक्री, ज्योतिष, पण्डित तथा पूजारीहरूको समन्वयमा रुढीवादी परम्परा न्यूनिकरण गर्ने	सामाजिक विकास शाखा, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको अपनो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
प्रसुति केन्द्रहरूमा आवश्यक उपकरण तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने	स्वास्थ्य शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको अपनो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
जातीय विभेद तथा छुवाछुत विरुद्ध सचेतानामुलक कार्यक्रम	सामाजिक विकास शाखा, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको अपनो	निरन्तर

		कार्यान्वयन निकाय	श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	
बाजे/बजेको अर्ति कार्यक्रम	सामाजिक विकास शाखा, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
जेहेदार विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक शिक्षामा पहुँच बढाउन प्रति वडा १ जनालाई पूर्ण छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने	शिक्षा शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
टुहुरा जन्मजात अपाङ्गता वा दुर्घटना परि अंगभंग भएका व्यक्तिहरूका लागि पालिका स्तरमा पुःस्थापना/बाल स्याहार केन्द्र निर्माण	पूर्वधार शाखा, योजना शाखा, स्वास्थ्य शाखा, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
गाउँपालिकास्तरमा स्तनपन कक्षको व्यवस्था गर्ने	स्वास्थ्य शाखा, पोषण कार्यक्रम, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
स्कूल भवन अस्पताल बनाउंदा महिला, अपाङ्ग, बालबालिका मैत्री बनाउने	पूर्वधार शाखा, योजना शाखा, महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिलाई हरेक योजना तर्जुमा गर्दा अनिवार्य रूपमा निर्णायक भूमिकामा राख्ने	गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	निरन्तर
सामुहिक खानेपानीको व्यवस्थाको लागि आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने	गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	प्रत्येक वर्षको योजना तर्जुमा प्रक्रियाको वेला
लक्षित वर्ग अन्तर्गतका कार्यक्रमहरूको निरन्तरता	महिला विकास शाखा, गाउँपालिका	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य कार्यान्वयन निकाय	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त अनुदान	प्रत्येक वर्षको योजना तर्जुमा प्रक्रियाको वेला
स्थानीय श्रोत साधनको पहिचान गरि महिला उद्यमी उत्पादन गर्ने तालिमको	रोजगार सेवा केन्द्र, महिला विकास शाखा, पूर्वधार	लै.स.सा.स. सम्बन्धी कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरू र गाउँपालिका भित्रका अन्य	संघ र प्रदेश सरकारको अनुदान, पालिकाको आफ्नो श्रोत र गैससं वाट प्राप्त	निरन्तर

व्यवस्था गर्ने पुर्वाधारका काम गर्दा महिलालाई प्रथामिकता दिने	शाखा, गाउँपालिका	कार्यान्वयन निकाय	अनुदान	
अपांगता परिचयपत्र, ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र, वितरण शिविर सञ्चालन गर्ने	महिला विकास शाखा	गाउँपालिका	गाउँपालिका	निरन्तर
अपांगताको परिक्षण गरी आवश्यक सहयोग सामग्री वितरण गर्ने	महिला विकास शाखा	गाउँपालिका	गाउँपालिका	निरन्तर
एकल महिला तथा दलित महिलाका लागि अनिवार्य निशुल्क स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम मापदण्ड लागु गरि कार्यान्वयन गर्ने ।	स्वास्थ्य शाखा, महिला विकास शाखा	गाउँपालिका	गाउँपालिका	निरन्तर
आमा समूह, समिति ,सञ्जाल, बाल क्लब, युवा क्लब, टोल विकास समिति गठन पुनःगठन तथा परिचालन गर्ने ।	सामाजिक विकास शाखा, महिला विकास शाखा	गाउँपालिका	गाउँपालिका	निरन्तर

१६. लै.स.सा.स .मूलप्रवाहीकरणका लागि,संस्थागत संयन्त्र :

गाउँपालिका अन्तर्गतका भौतिक संरचना लगायत संस्थागत संयन्त्रहरूमा लै.स.सा.स. नीतिले निर्दिष्ट गरे बमोजिम सुधार गरी लैंगिक मैत्री बनाइनेछ । गाउँपालिकाको सबै संरचनाहरूमा संस्थागत व्यवस्थापन साथै परिचालन सम्बन्धी सीपको विकास गर्न र सामुदायिक विकास कार्यक्रममा समानुपातीक सहभागिता र समावेशीकरण प्रक्रियालाई समाहित गर्नु आवश्यक रहेको छ । लै.स.सा.स. रणनीति कार्यान्वयन गर्न विशेषतः निम्नानुसारका संस्थागत संयन्त्रहरू स्थापना र व्यवस्थापन गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइनेछ ।

(क) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण शाखा वा ईकाईको स्थापना गरी परिचालन गरिनेछ ।

(ख) लै.स.सा.स.शाखा चलायमानका लागि लैंगिक सम्पर्क ब्यक्ति (Gender Focal Person)नियुक्त गरी कार्य विवरण तोकीनेछ ।

(ग) गाउँपालिकामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरू र गाउँपालिकामा सेवा लिन आउने महिला सेवाम्राहीहरूलाई सहजताका लागि लैंगिक मैत्री शौचालय र स्तनपान कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।

(घ) गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी अबधारणा र अभ्यासहरूका विषयमा अभिमूखकरण मार्फत जानकारी गराई सेवाप्रवाह प्रक्रियालाई लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी मैत्री बनाइनेछ ।

(ङ) कार्यस्थलमा हुने दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन २०७१ मा भएका कानुनी व्यवस्था बारे जनप्रतिनिधी लगायत कर्मचारीहरूमा अभिमूखकरण गराई लैंगिक मैत्रीकार्य व्यवहारका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ ।

(च) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका लैंगिक बिभेद तथा लैंगिक हिंसाहरू र कार्यस्थलमा हुने दुर्व्यवहार सम्बोधनका लागि गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

(छ) वडास्तरको सबै वस्तीहरूमा सबै वर्ग समुदायका मानिसहरूको समानुपातिक सहभागिता गराई टोल समिति गठन गरि योजना तर्जुमा प्रक्रियामा र सामुदायिक विकासका कार्यमा क्रियाशिल बनाउने ।

(ज) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र संचालन हुने विकास निर्माणका कार्यहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गठन गरिने उपभोक्ता समितिहरूमा ३३% प्रतिशत महिला सहभागिता साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै एक पदमा महिला प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने ।

(झ) गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा तथा स्रोतहरू र लाभ वितरणमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरीक, दलित, एकल महिला, अपांगता भएका ब्यक्तिहरू लगायत पछाडि पारिएका समुदायहरूको पहुँचबृद्धिका लागि सन्जाल गठन गरी उनीहरूको आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरण मार्फत गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

(ञ) गाउँपालिकाको गरिबी नक्सांकन साथै लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी हिसाबले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन, विश्लेषण र अद्यावधिक गर्नका लागि सूचना शाखाको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थीत र क्रियाशिल बनाउने ।

१७. समन्वय एवम् साझेदारी:

गाउँपालिकाबाट संचालन गरिने हरेक योजना तथा कार्यक्रमहरू र बजेट विनियोजन प्रक्रिया लैंगिकमैत्री र समावेशी हिसाबले सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकामा क्रियाशिल सबै संयन्त्रहरू र यस क्षेत्रभित्रका सरोकारवालाहरू बिच समन्वय र साझेदारी हुनु जरुरी छ । गाउँपालिकाबाट लै.स.सा.स. नीति तथा रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने क्रममा यस क्षेत्रभित्र कार्यरत विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी निकायहरू, विकास साझेदारहरू, निजी क्षेत्र, सामुदायिक समूहहरू र आम नागरिकहरू बीच नियमित समन्वय र साझेदारी गरिनेछ ।

१८. अनुगमन प्रणाली :

डिलेसैनी गाउँपालिकाबाट निर्माण गरिएको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति र रणनीति प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्न वार्षिक रूपमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्नुका साथै गाउँपालिका र वडा तहमा अनुगमन संयन्त्र गठन गरि परिचालन गरिनेछ ।

१९. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी बजेट परिक्षण :

गाउँपालिकाबाट लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी उत्तरदायी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भए नभएको विषयमा नियमित लेखाजोखा गरिनेछ । महिला, बालबालिका तथा लक्षित समूहहरूका सन्दर्भमा कुल विनियोजित रकमको कति प्रतिशत यी समूहका लागि प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने गरी, कति प्रतिशत आंशिकरूपमा फाइदा पुग्ने गरी र कति प्रतिशत तटस्थ रहेको छ सोको प्रतिवेदन तयार गरी सुधारका लागि आवश्यक सुझाव प्रदान गरिनेछ ।

गाउँपालिकाको अनुगमन टोलीमा सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र लै.स.सा.स. शाखाका प्रतिनिधीहरूको प्रतिनिधित्व गराइनेछ । साथै उक्त टोलीमा महिला, बालबालिका तथा लक्षित समूहहरूको प्रतिनिधित्व समेत सुनिश्चित हुनेछ ।

२०. अनुगमन संयन्त्र गठन तथा परिचालन :

डिलासैनी गाउँपालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी नीतिले निर्दिष्ट गरेका नीति, रणनीति तथा कार्यनीतिहरूको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गरि आवश्यक सुधार गर्नका लागि अनुगमन संयन्त्रको गठन गरि पचालन गरिनेछ । लैंगिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनका विषयमा बार्षिक लेखाजोखा गर्न नियमित अनुगमन गरी तोकीएको ढाँचामा बार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सोही आधारमा आगामी योजनामा सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गरिनेछ ।

गाउँपालिकाद्वारा जारी गरिएको लै.स.सा.स. नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि आवश्यक निर्देशन गर्न देहाय बमोजिमका व्यक्ति वा निकायको प्रतिनिधित्व रहने गरी लै.स.सा.स. रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरी राष्ट्रिय कार्यविवरण तोकीएको छ ।

(क) गाउँपालिकास्तरीय लै.स.सा.स. कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिमा तपशिलका व्यक्ति वा संस्थाको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।

१६. लै.स.सा.स. रणनीति कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति:-

क्र.स.	नाम थर	फोन नम्बर	लिंग	लक्षित वर्ग	ई मेल	पद	कैफियत
१	श्री सन्तोष प्रकाश जोशी (गापा अध्यक्ष)	९८५११६८५५०	पु		santoshjoshi7632gmail.com	संयोजक	
२	श्री भगीरथ बोहरा (गापा उपाध्यक्ष)	९८४८८१०८६०	पु			सदस्य	
३	श्री गणेश सिंह बोहरा(नि.प्र.प्र.अ.)	९८४८८४०८७८	पु		ganeshbohara1122@gmail.com	सदस्य	
४	श्री कलावति लुहार (का.पा.द.म.सदस्य)	९८६५८२९३७२	म	द.म.स		सदस्य	
५	श्री विमला बोहरा(का.पा. स.)	९८४४६८६५६७	म	म		सदस्य	

६	श्री तेज राज जोशी (गै.स.स. प्रतिनिधि)	९८६५८०८०८६	पु			सदस्य	
७	श्री शोभा बोहरा(गै.स.स. प्रतिनिधि)	९८६२४७३६१४	म	म		सदस्य	
८	श्री गोपाल दत्त जोशी (गाउँसभा सदस्य)	९८४८६३६४८६	पु			सदस्य	
९	श्री कुन्धा बोहरा(स म.वि.नी.)	९८४८७५६४९९	म	म	kundhabohara234@gmail.com	सदस्य.स	

१७.लै.स.सा.स.रणनीति तर्जुमा कार्यदल:-

क्र.स.	नाम थर	फोन नम्बर	लिंग	लक्षित वर्ग	ई मेल	पद	कैफियत
१	श्री भगीरथ बोहरा (गापा उपाध्यक्ष)	९८४८८१०८६०	म	म		संयोजक	
२	श्री प्रकाशमणी भट्ट(सामाजिक विकास समिति संयोजक)	९८४८९७०१७८	पु		bhattprakashmani275@gmail.com	सदस्य	
३	श्री कविता भुल (का पा सदस्य.)	९७४८२५२०२९	म	द.म.स		सदस्य	
४	श्री नवराज जोशी(सामाजिक विकास शाखा प्रमुख)	९८४८९७०१७८	पु		jnavraj860@gmail.com	सदस्य	
५	श्री महादेव भट्ट (शिक्षा शाखा प्र.)	९८४८८८००६५	पु		bhattmahadev764@gmail.com	सदस्य	
६	श्री नविन बहादुर राना(सूचना प्रविधि शाखा)	९८४८७३५०११	पु		ito.dilasaini@gmail.com	सदस्य	
७	श्री हरिश जोशी(रोजगार संयोजक)	९८४८७२२४०५	पु		hj9848722405@gmail.com	सदस्य	
८	श्री अनिल बहादुर बोहरा(योजना शाखा प्र.)	९८६५६२६९४३	पु		dadyofaffu2076@gmail.com	सदस्य	
९	श्री कुन्धा बोहरा (स लम.वि.नि. प्रमुख)	९८४८७५६४९९	म	म	kundhabohara234@gmail.com	सदस्य.स	

(ख) लै.स.सा.स. अनुगमन तथा निर्देशक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

१) लै.स.सा.स. कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि बनाई लागु गर्ने ।

२) विभिन्न सरोकारवालाको सहभागितामा वार्षिक समिक्षा बैठक गरी अनुगमन बाट तयार गरिएको प्रगति समिक्षा गर्ने र आवश्यक सुझावहरू कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

३) लैंगिक, सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक तथा सास्कृतिक दृष्टिले पछाडी परेका समूहको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत सुधारका विषयमा नगरसभमा सिफारिस गर्ने ।

४) लैंगिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडी पारिएका व्यक्ति समुदायलाई लक्षित गरी नेतृत्व क्षमता विकासका नीति, योजना तथा कार्यक्रमतर्जुमा भए नभएको अनुगमन गरी लै.स.सा.स.मैत्री बनाउन आवश्यक सुझाव दिने ।

५) लै.स.सा.स. नीति तथा रणनितिसंग सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन चरणमा आवश्यकता अनुसार सहयोग तथा समन्वय गर्ने र नियमित अनुगमन गरी सुधारका लागि हरेक चौमासिक रूपमा सम्बन्धीत बिषयगत शाखा तथा निकायहरूलाई सुझाव पेश गर्ने ।

६) वडा तहर समग्र गाउँपालिकाको लै.स.सा.स. हिसावले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन तथा बिश्लेषण गरी सोही अनुरूप बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र योजना निर्माण गर्न योजनातर्जुमा समिति र गाउँसभामा सिफारिस गर्ने । ।

७) लै.स.सा.स. बजेट परिक्षण कार्यदलसंग समन्वय गरी बार्षिक रूपमा लै.स.सा.स. बजेट परिक्षण गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

८) लैंगिक हिंसा, घरेलु हिंसा, लैंगिकबिभेद, यौनजन्य दुरव्यवहार, शोषण लगायत विभिन्न जेखिममा रहेका महिला किशोरी र बालिकाहरूको संरक्षणका लागि राहात, पुनस्थापन र बैकल्पीक हेरचाह सम्बन्धीकार्य योजना बनाई लागु गर्न निर्देशन गर्ने ।

९) लै.स.सा.स. नीति कार्यान्वयन क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिम न्यूनीकरणका लागि सुझावहरू पेश गर्ने ।

१०) लै.स.सा.स. सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरूको स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन विभिन्न सरोकारवाला निकाय बिच नियमित समन्वय र साझेदारी गर्ने ।

२२.निष्कर्ष:

समाजमा विद्यमान लैङ्गिक बिभेद तथा जातीय असमानता, बिभेदयुक्त गलत सामाजिक व्यवहार र मुल्यमान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिवी आदि जस्ता विसंगतिहरूलाई निरुत्साहित गर्न तथा नेपाल सरकारद्वारा निर्माण गरी जारी गरिएका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरू र लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको पक्षमा अभिव्यक्त गरिएका विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीय तह देखि नै कार्यान्वयन गर्न गराउन निरन्तरता दिन डिलासैनी गाउँपालिकाको लै.स.सा.स. रणनीति, २०७९ निर्माण गरी लागु गरिएको छ ।